

PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI

Note de curs

OPREA VALENTIN BUȘU

PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI

Note de curs

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Colecția ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BUȘU, OPREA-VALENTIN

Psihologia educației : note de curs / Oprea Valentin Bușu. -
București : Editura Universitară, 2021
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1277-5

37

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062812775

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2021
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

Cuprins

Capitolul I	
Psihologia educației ca disciplină de studiu.....	9
Definirea și obiectivul psihologiei educaționale.....	9
Capitolul II	
Repere psihogenetice ale dezvoltării.....	14
Factorii dezvoltării psihice: Ereditate, Mediu, Educație.....	14
Teoria stadială a dezvoltării psihice.....	15
Învățarea și dezvoltarea psihică.....	25
Raportul dintre învățare și dezvoltare psihică.....	25
Adolescența.....	26
Capitolul III	
Psihologia învățării.....	28
Introducere.....	28
Forme ale învățării.....	31
Tipuri de învățare.....	32
Capitolul IV	
Procese fundamentale în învățare.....	34
1. Atenția.....	34
Definirea atenției.....	34
Însușirile, funcțiile și clasificarea atenției.....	35
2. Percepția.....	37
Teoria gestaltistă a percepției.....	38
Percepția spațială.....	39

Percepția mișcării.....	39
Iluzii perceptive și tulburări de percepție.....	40
3. Memoria.....	41
Faze și forme ale memoriei.....	42
Caracteristici și condiții ale memoriei	43
Uitarea.....	44
Strategii de optimizare a memoriei	45
4. Gândirea.....	46
Definirea gândirii	46
Activitățile gândirii	47
Posibilități de cultivare a gândirii elevilor	48
Capitolul V	
Factori condiționali ai învățării – Motivația	50
Motivația – definire și caracterizare.....	50
Ierarhia trebuințelor umane – Abraham Maslow	51
Motive fundamentale în educație.....	52
Motivație și performanță.....	52
Motivația școlară.....	54
Capitolul VI	
Factori condiționali ai învățării – Creativitatea.....	60
Definirea creativității	60
Niveluri de creativitate.....	60
Factorii creativității.....	62
Etapele creației.....	63
Blocajele creativității	64
Metode de stimulare a creativității.....	67
Capitolul VII	
Personalitatea elevilor – Temperamentul și Caracterul	68

Definire	68
Abordări ale conceptului de personalitate.....	69
Structura personalității	71
1. Temperamentul	72
2. Caracterul	73
Capitolul VIII	
Aptitudinile și importanța lor în activitatea școlară	74
Definire și clasificare	74
A. Aptitudinile intelectuale. Inteligența.....	75
B. Aptitudini de grup și aptitudini complexe	77
Capitolul IX	
Personalitatea profesorului.....	79
Meseria de profesor.....	79
Note definitorii ale personalității profesorului.....	80
Funcțiile profesorului.....	81
Rolul profesorului	82
Stilurile educaționale	83
Aspecte psihologice ale evaluării rezultatelor școlare	84
Capitolul X	
Psihologia comunicării didactice	86
Conceptul de comunicare.....	86
Tipuri de comunicare umană	87
Forme ale comunicării	88
Comunicarea didactică eficientă.....	89
Blocaje ale comunicării didactice	91
Retroacțiuni ale comunicării didactice.....	92

Capitolul XI

Reușita școlară	94
Conceptul de reușită școlară	94
Dezvoltarea intelectuală și reușita școlară	97
Dimensiunea motivațională a reușitei școlare.....	99

Capitolul XII

Elevul - Diferențe individuale.....	102
Necesitatea cunoașterii elevilor	102
Principii de organizare a activității de cunoaștere.....	102
Metode de cunoașterea elevilor.....	103

Capitolul XIII

Elemente de psihosociologie a grupurilor școlare	106
Introducere în tipologia grupurilor.....	106
Clasa școlară ca grup	107
Dinamica grupului de elevi. Liderul clasei	108
Educarea coeziunii de grup.....	110
Cooperare și competiție	112
Influența socială și mediul școlar.....	115
Tehnici de cunoaștere a grupului de elevi.....	116
Bibliografie	119

Capitolul I

Psihologia educației ca disciplină de studiu

Definirea și obiectivul psihologiei educaționale

Pornind de la etimologia cuvântului “psihologie” ce provine din cuvântul grecesc ce înseamnă *psyche=suflet, suflu* și *logos=cunoaștere*, putem defini psihologia ca fiind știința ce studiază sufletul și a comportamentul uman. Cu alte cuvinte această se ocupă să cerceteze funcțiile, procesele mentale, dar și experiențele interioare și subiective, mai exact studiază gândurile, emoțiile, conștiința, motivarea, percepția și personalitatea.

Psihologia a fost considerată încă din antichitate că fiind componentă a filosofiei, astfel că primele referiri despre această le face Aristotel în studiul sau intitulat “Despre suflet”, ulterior Teofrast în încercarea de a realiza o tipologie a oamenilor a conturat treizeci de caractere omenești. În ceea ce privește termenul de “psihologie” acesta a fost folosit la finalul Evului Mediu de către Philipp Melanchton în “Considerații asupra sufletului”.

Dacă până în anul 1989 pedagogia era împărțită în didactică și teoria educației, psihologia pedagogică era formată din două părți și anume psihologia instrucției și psihologia educației, și studia același domeniu că și pedagogia însă sub aspect psihologic.

Potrivit definiției lui Andrei Cosmovici, psihologia este știință ce se ocupă cu descrierea și explicarea fenomenelor și însușirilor psihice verificabile, și pe cât de simplă pare definiția psihologiei, pe atât de controversat este domeniul ei de studiu, nefiind încă clarificat se anume este un fenomen psihic: „*Psihologia școlară (educațională) studiază din punct*

de vedere psihologic, procesul instructiv-educativ desfășurat în școală cu scopul de a spori eficiența acestuia” A. Cosmovici (1998).

Referitor la importanța psihologiei educației putem să amintim faptul că această are atât o importanță teoretică întrucât psihologia educației influențează importanța cercetărilor și interpretărilor pedagogice asupra actului educațional, dar și o importanță practică, această încercând să ofere soluții practice la mulțimea de probleme ce apar în cadrul actului educațional. De asemenea, prin prisma acestei diversități, psihologia educației oferă informații extrem de importante în ceea ce privește nevoile, trebuințele, interesele și aspirațiile elevilor. Cu alte cuvinte sistemul educațional trebuie modelat astfel încât să se poată plia pe particularitățile specifice fiecărei vârste, cunoașterea acestor particularități permițându-i profesorului își schimbe ușor „registru” relațional în cadrul activității din unitatea școlară.

Uneori însă nu este suficientă cunoașterea acestor particularități ale categoriilor de vârstă școlară, psihologia oferind astfel pe lângă o cunoaștere a acestora, și o cunoaștere a particularităților individuale ale elevilor, acestea fiind considerate elemente importante pentru reușită educațională.

Psihologia educației este esențială în ceea ce privește formarea viitorilor profesori ea oferind toate datele referitoare la încadrarea elevului într-o anumită categorie conform temperamentului, caracterului și capacităților acestuia, astfel că profesorul îl va putea îndrumă spre un anumit comportament și îl va împinge spre o anumită cale de urmat în viață.

În centrul psihologiei educației se află pe de o parte personalitatea profesorului și pe de altă parte elevul cu trăsăturile specifice vârstei, dar și personalității sale.

În ceea ce privește sarcinile psihologiei educației, printre cele mai importante putem aminti următoarele:

- divulgă complexitatea și dificultatea activității instructiv-educative;
- evoluția etapizată a personalității copiilor este în preocupările disciplinei pentru a calibra activitățile didactice;
- prevede efectele intervenției școlii asupra potențialului psihosomatic al copilului, dar și rezistența acestuia la factorii solicitanți precum stres, oboseală, eșec școlar.

- este preocupată de creșterea calității actului de educație, a îmbunătățirii performanțelor elevilor și a realizării auto-reglării profesorilor.

Ca disciplină de studiu, psihologia educației, analizează mecanismele învățării și condițiile în care această se produce, astfel ea poate să descrie, să explice și să prevadă anumite conduite de învățare ale elevului. Totodată psihologia educației poate determina care sunt condițiile în care au apărut dificultățile de învățare și cum ar putea fi ele depășite.

Psihologia educației se ocupă de:

- procesul învățării
- particularitățile vârstelor școlare
- formarea personalității elevului
- comportamentul eficient al profesorului
- relația dintre profesor și elev
- managementul clasei de elevi
- intervențiile educaționale

Alte două tematici actuale ale acestei discipline sunt reprezentate de fenomenul violenței școlare și înlăturarea impasului în alegerea și formarea viitoarei cariere.

Printre primele cercetări ale psihologiei au fost studiile efectuate asupra psihicului infantil. Cercetătorii în psihologie au remarcat diferențe semnificative între felul copilului de a percepe mediul/lumea și cel al unui adult.

Analizele sistematice asupra schimbărilor ce survin în comportamentul copiilor de vârste diferite s-au concretizat cu elaborarea materiei “psihologiei copilului”. Copiii fiind urmăriți și în mediul școlar au putut fi observate manifestările lor la diferiți factori educative, la materialele și metodele utilizate, la conținutul mai multor discipline, la atitudinea cadrelor didactice etc. În acest fel s-a elaborat în timp o disciplină numită “psihologia educației”

Ca orice altă materie și psihologia educației abordează o arie largă de probleme cu scopul înțelegerii și cunoașterii.

Baza cercetării psihologiei este alcătuită de studiul activității psihice a omului, adică: procesele lui psihice, fenomenele subiective, trăsăturile și

personalitatea fiecăruia, precum și comportamentul uman vizând procesualitatea internă și manifestarea externă.

Datorită faptului că psihologia educației reprezintă o ramură aplicată a psihologiei, domeniile abordate ca obiect al psihologiei educației nu sunt diferite de problemele psihologiei în general. Diferențele se remarcă prin prisma faptului că problemele psihologiei educației sunt abordate în contextul procesului instructiv-educativ din școală, care exercită asupra lor o influență pedagogică, mai exact o acțiune de educaționalizare.

Psihologia pedagogică are o activitate mult mai amplă care cuprinde analiză psihologică a copilului în diferite etape și anume: psihologia copilului mic, psihologia copilului de vârstă antepreșcolară, psihologia copilului de vârstă preșcolară ș.a.m.d.

Psihologia educației constituie o știință pedagogică atât prin obiectivul ei, prin metode, cât și prin caracteristicile rezultatelor obținute.

Domeniul principal abordat de psihologia educației este cel instructiv-educativ desfășurat în școală în ideea de a spori eficacitatea acestuia. Aceasta formează cea mai importantă parte a psihologiei pedagogice care analizează educația copilului înainte de a începe școală, dar și mai târziu când devine adult.

În sens larg, procesul de învățare presupune orice achiziție comportamentală care are drept scop o mai bună integrare la mediu.

Se poate spune că învățarea reprezintă o activitate comună a omului și animalelor, animalele căpătând o anumită experiență ce le ușurează adaptarea la mediul natural. Spre deosebire de animale, omul își desfășoară activitatea în special în mediul social și cultural și nu numai în mediul natural. În fapt intervine învățarea care îl ajută pe om să ia la cunoștință achizițiile din mediile mai sus menționate, prin procesele de descoperire, de codificare și asimilare a informației sociale. Așa apare învățământul ca sistem specializat în societate având ca obiectiv organizarea, acesta fiind un sistem foarte rentabil.

Cel mai important mijloc prin care se urmărește dezvoltarea și formarea personalității, socializarea activă și integrarea individului în societate este, așadar, școala ca proces instructiv-educativ.

Având particularitățile ei specifice, învățarea școlară înseamnă cumul de informații și dezvoltare a personalității psihice. Are la bază o activitate organizată de acumulare a informațiilor teoretice și abilităților practice dobândite de omenire în evoluția sa social-istorică și prezentate într-un mod selectiv și rezumativ în cadrul învățământului precum și formarea și deprinderea unor capacități care ușurează adaptarea la mediu.

În dezvoltarea psihică a elevului, o particularitate a activității general umane, o reprezintă învățarea școlară. Dezvoltarea psihică este un proces de bază studiat de psihologia educației deoarece această condiționează și face posibilă învățarea.

În condițiile procesului de învățământ, a structurilor psihice superioare, care asigură instrumentarea rațional-cognitivă a învățării, preocuparea esențială a psihologiei educației este reprezentată de studiul dezvoltării.

În procesul învățării se au în vedere în principal structurarea proceselor gândirii și ale memoriei. Psihologia cognitivă aduce o contribuție importantă în explicarea și înțelegerea proceselor psihice centrale.

Prin urmare învățarea devine din ce în ce mai mult autoînvățare, studiu individual aprofundat, perceput că o necesitate absolută.

Preocuparea esențială a educatorilor este problema formării și dezvoltării personalității. Comportamentele, mai exact aptitudinile și caracterul trebuie modelate de către educatori cu o atenție specială.

Prin competența didactică, profesorul trebuie să transmită în mod optim un sistem de informații și abilități. Prin dezvoltarea operațiilor intelectuale ale elevilor se creează cadrul adecvat necesar profesorului pentru a conduce, îndrumă, coordona în direcția potrivită grupul de elevi.

Competența didactică a profesorului are ca efecte așteptate învățarea și dezvoltarea, produsele finite ale actului instructiv-educativ. Astfel și studiul competenței didactice din perspectiva psihologică devine o preocupare majoră în psihologia educației.

Capitolul II

Repere psihogenetice ale dezvoltării

Factorii dezvoltării psihice: Ereditate, Mediu, Educație

Prin propria activitate, educabilul își descoperă propriile capacități, abilități intelectuale și nu numai. Învățând, acesta descoperă lumea, reușește să aibă o altă perspectivă asupra vieții, cunoștințele dobândite constituind o premisă importantă pentru eventuala dezvoltare intelectuală. Astfel, are loc dezvoltarea copilului.

Dezvoltarea psihică este procesul care cuprinde o multitudine de transformări cantitative și calitative, presupunând treceri de la simplu la complex, de la inferior la superior. De asemenea, trecerea de la senzație la percepție, dar și de la memoria mecanică la cea logică, care are loc în interiorul memoriei, egalează cu dezvoltarea psihică a ființei umane.

O altă accepție a dezvoltării psihice accentuează caracterul dinamic al psihicului, unde fenomenele psihice sunt în continuă formare, acestea evoluând, maturizându-se sau, de ce nu, involuând. Filosoful antic grec Heraclit spunea că: „Un om nu se scaldă de două ori în apele aceluiași râu”, adică datorită permanentei schimbări a psihicului, un om nu este de fiecare dată același din punct de vedere al funcțiilor psihice.

„Dezvoltarea psihică se diferențiază de la individ la individ prin: ritm(accelerat sau lent), viteză(mare sau mică), conținut(bogat, simplu, diversificat sau sărăcăcios și limitat), consum energetic(mare sau mic, rațional, echilibrat sau dezechilibrat, bazat pe economie sau pe risipă energetică), rezonanță(puternică, slabă), sens(ascendent sau sincopat), durată(normală, întârziată), efecte(pozitive, negative) etc.”(Pantelimon and all., pg. 30).

Cei trei factori ai dezvoltării psihice sunt: ereditatea, mediul și educația.

Ereditatea este bazată pe transmiterea codului genetic urmașilor. Vom enumera mai departe câteva aspecte importante legate de ereditate: ceea ce are legătură cu ereditatea poate apărea în diverse momente ale existenței sau, din contră, poate rămâne în stare de latență; ereditatea acordă unicitate biologică, unele persoane pot fi influențate mai mult de factorul ereditar, în timp ce la altele pot domina educația sau mediul.

Mediul reprezintă totalitatea elementelor cu care persoana ia contact, direct sau indirect, de-a lungul vieții sale. Câteva dintre aceste elemente sunt: clima, grupul de joacă, familia, hrana, relieful, situațiile zilnice, lucrurile. Acțiunea mediului poate ajuta dezvoltarea armonioasă a individului, sau poate reprezenta un obstacol în dezvoltare.

Educația este un factor ce îndrumă către dezvoltarea psihică umană, fiind dependentă de ceilalți factori (nu poate recumpăni o ereditate grav afectată și nu poate nici echilibra un mediu nearmonios) care favorizează dezvoltarea omului prin modelarea personalității acestuia.

Prin intermediul acestui proces se formează noi deprinderi și sisteme psihice, cu ajutorul cărora individul se poate adapta în societate, rezolvând cerințele sociale cu ușurință, astfel realizându-se o cât mai bună adaptare la realitate a ființei umane.

În urma informațiilor prezentate, putem afirma faptul că învățarea este influențată de dezvoltarea psihică a educabilului, aceasta jucând un rol important în asimilarea de cunoștințe și în asumarea unor valori necesare pe parcursul vieții. Pentru ca cel care învață să aibă cât mai bune rezultate la învățatură, acesta trebuie să aibă un mediu favorabil în care să își desfășoare activitatea și care să îl ajute să se dezvolte pe toate planurile. Cu ajutorul informațiilor asimilate pe parcursul vieții, individul poate atinge pragul cel mai înalt al dezvoltării, fapt ce îl va ajuta în lupta cu diverse dificultăți pe care le poate întâmpina de-a lungul existenței.

Teoria stadială a dezvoltării psihice

1. TEORIA DEZVOLTĂRII COGNITIVE A LUI PIAGET

Piaget a fost și este considerat de către majoritatea psihologilor ca fiind cel mai influent psiholog în domeniul psihologiei dezvoltării. Acesta

susține faptul că inteligența umană reprezintă o formă a procesului de dezvoltare prin intermediul interacțiunii cu mediul. De exemplu, copilul când se află în plin proces de gândire acesta efectuează operațiile mintale. O operație mentală este definită ca fiind un set de măsuri/acțiuni care produce influențe asupra mediului. Pe măsură ce copilul își dezvoltă gândirea face posibilă obținerea schemelor sub forma unor structuri cognitive. Prin schemă se înțelege totalitatea ideilor, amintirilor și capacităților aflate în strânsă legătură cu un set de operații care produce modificări asupra mediului.

Potrivit lui Piaget dezvoltarea cognitivă se realizează o dată cu procesul construcției unei scheme noi, dar și prin dezvoltarea unor scheme deja existente cu scopul de a putea fi utilizată în domenii vaste. Schemele nu rămân intacte, pe măsură ce copilul se dezvoltă la nivelul lor se produc numeroase schimbări. Practic se poate observa o evoluție continuă. Nu putem percepe același lucru că fiind nou în fiecare zi, deoarece vin în ajutorul nostru experiențele anterioare care ne ghidează, ne orientează asupra noțiunilor cu care am intrat în contact deja.

Conform lui Piaget gândirea a apărut în urma unor evenimente neașteptate. Schemele deja formate - putem apela de fiecare dată, fapt ce ne face să nu ne mai gândim așa mult la un eveniment în curs de desfășurare. Piaget propune următoarele stadii de dezvoltare ale copilului”

0-2 ani = stadiul senzorio-motor

Primul stadiu este cel senzorio-motor și are loc de la naștere la doi ani.

Această etapă corespunde dezvoltării și coordonării abilităților senzoriale și motorii ale copiilor. Acum, copilul a trecut prin scenă de la foame la căutare, căutând sânii mamei și realizând treptat faze senzorio-motorii, cum ar fi apucarea mâinii mamei în momentul fricii, deschiderea dulapului când îi este foame etc.

Principala achiziție a acestui copil de vârstă este „permanența obiectelor”, adică copilul are acum capacitatea de a-și reprezenta obiectele fără obiecte.

La sfârșitul primului an de viață, inteligența începe să se manifeste în comportamentul copilului. Când un copil găsește o soluție adecvată pentru a se apropia de un obiect, acesta va arăta primele semne de inteligență. De exemplu, pentru a ajunge la ceașca de pe masă, a tras fața de masă după alte câteva alegeri nereușite. Cu toate acestea, inteligența este încă legată de acțiunile reale ale copilului, ceea ce este pur practic.

După al doilea an, pe măsură ce procesul psihologic se maturizează, începe să apară posibilitatea combinării modelului mental (arată înțelegerea acțiunii). De exemplu, pentru a anula mobilitatea unui cărucior, după o perioadă de gândire, copilul îl introduce în spațiul definit de perete și canapea pentru a găsi o modalitate de a o repara. Soluția la această problemă practică este spirituală, deoarece el nu a descoperit-o prin explorarea efectivă sau învățând din greșelile reale.

În cadrul acestei etape copilul experimentează o serie de percepții imediate, cel mai frecvent prin activitate fizică, fără a necesita procesul de gândire cum este în cazul persoanelor adulte. Principiul “aici” și “acum” ajunge să domine gândirea copilului. Un bun exemplu este reprezentat de faptul că până la vârsta de opt luni copiii nu dețin conceptul permanență a obiectelor. Astfel, obiectele situate în afara ariei vizuale a copilului se află în afara minții lui.

2-7, 8 ani = perioada preoperatorie

Stadiul preoperatorial are loc între doi și șapte ani și reprezintă perioada în care diferențele între gândirea unui copil și gândirea unui adult sunt evidente.

Această perioadă se bazează pe internalizarea acțiunii, adică pe baza psihologizării acesteia. Pentru a realiza manipularea mentală, copiii trebuie să poată exprima o realitate importantă (obiect, persoană, situație) cu ajutorul evocării înlocuitori-semnificanți (cuvinte, picturi, comportamente). Exact acest lucru s-a întâmplat în perioada în care jocurile simbolice, picturile și mai ales limbajul au apărut și s-au consolidat ca materiale principale ale construcției psihologice cognitive. Principala caracteristică intuitivă a cunoașterii face ca un copil de această vârstă să fie încă prizonier al propriei sale opinii (egocentrism), gândind doar ceea ce vede. De

exemplu, atunci când se confruntă cu echilibrul de un kilogram de oțel și un kilogram de pene, furate de aspect, copiii vor aprecia că penele sunt mai grele, deoarece sunt mai mari.

Este o etapă extrem de importantă, deoarece acum are loc dezvoltarea limbajului. Piaget susține faptul că utilizarea limbajului duce la reducerea egocentrismului. Dacă în stadiul incipient se poate observa o vorbire egocentrică a copilului, treptat acesta își ajustează limbajul în vederea comunicării cu scopul de a-și îmbunătăți interacțiunea cu cei din jurul lui. Tot în această etapă copilul învață să își exprime și să își susțină opinia în fața celorlalți.

În momentul în care copilul se concentrează asupra esenței problemei, acesta face abstracție de factorii exteriori care îl pot perturba și își focusează atenția asupra rezolvării problemei. De exemplu: în această perioadă copiii pot învăța faptul că $2 \times 2 = 4$, dar este dificil să ajungă la această concluzie sau copilul admite că are o mamă, dar nu are capacitatea de a admite că și mama la rândul ei are un copil.

Tot Piaget a realizat numeroase studii de-alungul timpului asupra conservării. Conservarea se definește ca fiind un obiect care își modifică aspectul, dar care reușește să își mențină aceeași masă. Studiile efectuate de Piaget au utilizat drept material plastilina, deoarece este foarte ușor de modelat și este atractivă pentru copii. În timpul jocului ce presupune modelarea plastilinei copilul se concentrează asupra celui mai evident aspect al schimbării și ajunge să le ignore pe cele asociate. Perioada preoperațională are rolul de a pregăti copilul pentru perioadele ce vor urma. Tot în cadrul acestei etape Piaget subliniază tendința de generalizare excesivă a regulilor pe care le-a învățat.

7, 8 – 11, 12 ani = stadiul operațiilor concrete

Stadiul operațiilor concrete se desfășoară între 7 și 11 ani și se poate evidenția faptul că egocentrismul copilului este mult diminuat. Astfel, copilul este capabil să vadă și să înțeleagă diverse informații și prin prisma altor persoane. Acum este perioada în care gândirea copilului începe să se asemene cu cea a adultului, diferența fiind aceea că în cazul copilului există dificultăți în înțelegerea noțiunilor abstracte. La această vârstă copilul este dornic să acumuleze cât mai multe informații despre lume.

Totodată, mobilitatea structurii mentale crește, astfel încât copiii să poată lua în considerare diversitatea perspectivelor. Acum are capacitatea de a înțelege esența realității concrete, aspectul nu mai împiedică înțelegerea esenței (acum va ști că un kilogram de oțel este egal cu un kilogram de pene). Cu toate acestea, operațiile mentale depind în continuare de materiale specifice, care reprezintă caracteristicile specifice categoriei gândirii.

11, 12 – 15, 16 ani = stadiul operațional – formal

Stadiul operațiilor formale are loc începând cu vârsta de 11 ani până la maturitate. În cadrul acestui stadiu se evidențiază capacitatea individului de a manipula noțiunile abstracte cu ușurință. Astfel, omul poate să elaboreze teorii despre lumea înconjurătoare, le verifică exact ca un om de știință și utilizează noțiunile abstracte în gândirea sa.

2. TEORIA LUI KOHLBERG ASUPRA DEZVOLTĂRII MORALE

Kohlberg a fost preocupat de soluționarea dilemelor morale de către oameni și de necesitatea de a face un bine altei persoane cu sau fără respectarea normelor, conveniențelor sau legilor societății.

Nu deciziile luate de oameni în situații încărcate de moralitate reprezintă cheia dilemei pentru Kohlberg, ci criteriile după care aceștia fac alegeri morale. Din teoria autorului, bazată pe răspunsurile primite de la subiecții chestionați într-un vast studiu, pornind de la o scurtă istorioară despre un personaj (numit Heinz) care a furat un obiect vital pentru a-și salva soția de la o boală necruțătoare, s-au desprins 3 etape:

1. Preconvenționalitatea (apare între 4 și 10 ani, cu precizarea că până la vârsta de 4 ani nu se poate vorbi de moralitate)

Copiii sau oamenii începând cu această vârstă sunt motivați în alegeri de evitarea pedepsei versus obținerea beneficiului, de unde rezultă că se ghidează după două direcții: se supun regulilor adulților și/sau caută să fie recompensați, apreciați, să le fie bine, să se simtă bine.

2. Moralitatea bazată pe convenții (se formează și este specifică celor cu vârste de la 10 ani până la 13 ani)

Preadolescenții sau oamenii de orice vârstă caută să respecte regulile și convențiile din comunitatea și grupurile din care fac parte, fiind ghidați de: statutul în grup prin cultivarea de relații bune cu ceilalți și/sau de respectarea legii, indiferent cât de nedreaptă pare pentru sine.

3. Moralitatea autonomă (începând cu vârsta de 13 ani, la atingerea vârstei tinereții sau, poate, niciodată)

Adolescenții sau ceilalți oamenii începând cu această vârstă care fac parte din această categorie sunt foarte critici cu normele societății și consideră regulile și chiar legile:

- imperfecte pentru că, la fel ca în cazul unui contract social, legile au și contradicții, deci pot fi modificate dacă intră în conflict cu libertatea individuală și viața însăși.

- neimplicite, pentru că sunt mai importante decât legile conștiința proprie și codul etic personal.

3. TEORIA DEZVOLTĂRII PSIHOSOCIALE A LUI ERIKSON

Dezvoltarea Eului a reprezentat principalul domeniu de studiu al neofreudienilor, deoarece au considerat că este un element căruia nu i s-a acordat atenția necesară. În anul 1959, Erikson avansează teoria dezvoltării psiho-sociale. Pornind de la unele idei enunțate de Freud, și Erikson a susținut faptul că de-a lungul vieții un individ se confruntă cu numeroase conflicte. Acestea conflicte îl marchează pe individ și îi pot influența dezvoltarea personală. În multe situații, aceste conflicte au dus la apariția unor personalități nesănătoase. Totuși, spre deosebire de Freud, Erikson vorbește de conflictele între membrii unei societăți, comunități, nu despre conflictele centrate pe diferite părți ale corpului. Înainte de a putea rezolva conflictele cu alți membrii, individul trebuie să își gestioneze corect conflictele inițiale, în caz contrar nu se poate observa un progres.

Conflictul **încredere-neîncredere** reprezintă primul stadiu în teoria eriksoniană și se desfășoară de la naștere până la aproximativ un an și jumătate. În acest stadiu, copilul învață să își stabilească atitudinea sa față de lumea care îl înconjoară. Un copil crescut într-o atmosferă plăcută, de siguranță, confortabilă va avea o atitudine pozitivă și se va simți încrezător.